

Pierre Poujade

Spreekbuis van de gewone man

Het niet te vermijden buzzword op tv, krant en internet is populisme. Je zou bijna denken dat er een nieuwe politieke trend is ontstaan. Maar dat is niet zo. Het populisme is al langer onder ons. De belangstelling ervoor beleeft wel een duidelijke wedergeboorte. Dit heeft voornamelijk te maken met de verkiezing van *Mr. Make America Great Again*, Donald Trump.

Al in het Romeinse Rijk bestond enige tijd een populistische fractie in de senaat. Zij verklaarden de belangen van het 'gewone volk' te vertegenwoordigen tegenover de 'def-tiger' fracties in de volksvertegenwoordiging. Optreden als spreekbuis van dat gewone volk is als het gaat om het populisme een steeds terugkerend thema. Andere zaken die het populisme kenmerken zijn een afkeer van de politieke en maatschappelijke elite, de roep om sterk leiderschap en het zich afzetten tegen andere groepen in de samenleving.

Voor na het invoeren van de parlementaire democratie duiken er voortdurend personen en partijen (meestal partijtjes) op, die beweren de gewone man, het volk te vertegenwoordigen. In Nederland was bijvoorbeeld begin jaren twintig de Rapaille Partij actief met als lijsttrekker Hadjememaar, een bekende Amsterdamse straatfiguur. Programmapunten waren onder meer 'een jajempie' (borreltje) voor vijf cent en vrij jagen en vissen in het Vondelpark. De initiatiefnemers wilden aantonen dat democratie onzin was. Verschillende van hen zien we nog terug bij rechts-radicalen partijtjes tijdens het interbellum. Dat rechts-radicalisme, waartoe ook het nationaalsocialisme en fascisme behoorden, had eveneens duidelijk populistische trekken, maar was tevens een welomschreven ideologie die het buiten het kader van het populisme doet vallen.

'Dieven en onmensen'

Het populisme kende een wedergeboorte in het Frankrijk van de jaren vijftig. Dat land beleefde toen zware tijden. In Indochina vocht het Vreemdelingenlegioen een uitzichtloze oorlog uit tegen de communisten. In de koloniën in Noord-Afrika (Algerije, Marokko, Tunesië) broeide een opstand. Het op de been houden van een groot leger kostte handenvol geld, die het tijdens de oorlog verarmde Frankrijk nauwelijks kon opbrengen. Hoge belastingen waren het gevolg, en ambtenaren stroopten het land af om die te innen. Dat gebeurde in 1953 ook in het plaatsje Saint-Céré in het departement Lot in het zuiden van Frankrijk. Gemeenteraadslid en eigenaar van een kleine winkel in boeken en schrijfwaren Pierre Poujade kreeg er lucht van, mobiliseerde een aantal aanhangers en wist de belastinginspecteurs na wat duw- en trekwerk het plaatsje uit te jagen. De gebeurtenissen haalden de landelijke pers en op de golven van de publiciteit richtte Poujade een organisatie van kleine ondernemers op: de Union de Défense des Commerçants et Artisans (UDCA), die twee jaar later 200.000 leden had. De UDCA ageerde tegen belastingen en prijscontroles, maar was ook gekant tegen 'Amerikaanse' modernisering en industrialisatie. Poujade stelde dat de regering bestond uit 'dieven en onmensen', die de provincie plunderden.

Vrije Fransen

De voorman van de kleine ondernemers had een gevarieerde politieke achtergrond. Hij was in 1920 in Saint-Céré geboren in het betrekkelijk welvarende, maar streng katholieke gezin van een architect. Zijn vader overleed toen Pierre acht jaar was waarna het gezin geleidelijk in financiële problemen kwam. De jonge Pierre moest van het particuliere internaat af en ging niet veel later werken als arbeider. Bij de verkiezingen van 1936 steunde Poujade het linkse Volksfront, maar daarna sloot hij zich aan bij de extreemrechtse partij van Jacques Doriot.

In 1939 nam Poujade dienst bij de luchtmacht, maar al spoedig volgde ontslag vanwege zijn slechte gezondheid. Na de Franse nederlaag van 1940 werd hij aanhanger van de collaborerende beweging van maarschalk Pétain. Toen de Duitsers echter in november 1942 heel Frankrijk bezetten, vluchtte Poujade naar Algerije. Daar kreeg hij opnieuw gezondheidsproblemen. Geruime tijd lag hij in het ziekenhuis waar hij zijn vrouw ontmoette, een verpleegster en aanhangster van Charles de Gaulle.

Poujade sloot zich nu eveneens aan bij de Vrije Fransen van de generaal. Een baan bij de Franse luchtmacht ging niet door, maar in Engeland werkte hij enige tijd bij de RAF. Na de oorlog keerde Poujade terug naar Saint-Céré en begon een boekwinkeltje, dat echter weinig floreerde. Zijn maatschappelijke carrière als voorman van de UDCA kwam hem prima uit. ▶

Hans Schippers werkte als techniek-historicus aan de TU Eindhoven en was na zijn pensionering actief als geassocieerd onderzoeker bij het NIOD.

Links: Pierre Poujade leest samen met zijn vrouw de krant bij het verlaten van het congres van zijn partij Union et Fraternité Française, oftewel UFF, Frankrijk, Parijs, 14 januari 1956. Spaarnestad Photo. Boven: Affiche voor Pierre Poujade, waarin redenen worden opgesomd om op hem te stemmen.

Hadjememaar, alias
Cornelis de Gelder,
met hoed en sigaar.
Hij was lijsttrekker
van de Rapaille partij,
1921. Fotocollectie
Het Leven (1906-
1941), Spaarnestad
Photo.

Mores leren

Pierre Poujade was, hoewel hij vaak weinig samenhangende teksten produceerde, toch een aansprekend redenaar. In het Frankrijk van de jaren 1954 en 1955 kon hij zijn hart ophalen: het politieke systeem functioneerde niet en de ene zwakke regering volgde de andere op. In juni 1954 werd de Joodse socialist Pierre Mendès France eerste minister. In hem vond Poujade de zondebok bij uitstek. Mendès France, geheel-onthouder en melkpropagandist, maakte een einde aan de oorlog in Indochina door de Franse troepen terug te trekken. Ook maakte hij een begin met het proces van dekolonisatie in Noord-Afrika. Allemaal zaken waar Poujade het abso-luut niet mee eens was. Hij beschouwde Mendès France als een verrader, die Indochina aan de communisten verkwaanselde. Aan de premier, wiens familie al eeuwen in Frankrijk woonde, was behalve het laatste stukje van zijn naam niets Frans, aldus Poujade. Dat toonde hij ook door melk in plaats van wijn te drinken. En nu wilde hij na Tunesië en Marokko, Algerije, waar de fa-milie van zijn vrouw woonde, onafhankelijkheid geven? Dat nooit.

Een eigen politieke partij om die verraders- en dievenbende in Parijs mores te leren was de op-losing, meende Poujade. Najaar 1955 richtte hij de Union et Fraternité Française op die bij verkie-zingen begin 1956 uit het niets twaalf procent van de stemmen en tweeënvijftig parlementsleden kreeg. Een van hen was Jean-Marie Le Pen, de jonge eigenaar van een vissersboot uit Bretagne. Het leek een politieke droomstart, maar de ont-nuchtering volgde snel.

Dat achter de toonbank van een boekwinkeltje in de provincie staan of een politiek partij leiden, heel verschillende zaken zijn, moest Poujade – die zichzelf overigens niet verkiesbaar had gesteld – nog ondervinden. De parlementsleden van zijn partij waren overhaast bij elkaar gezocht. Er waren de nodige opportunisten bij, die het baan-tje en het salaris mooi vonden, maar zich verder weinig van de partij of de leider aantrokken. Van de Fraternité en de Union bleef al na korte tijd weinig meer over.

Poujade, leider van een protestbeweging, die zich in feite verzette tegen de moderne tijd, maakte er zelf ook niet veel van. Hij pleitte voor het herstel van de op standen gebaseerde oude Staten-Generaal van voor de Franse Revolutie en vroeg enkele malen tevergeefs een audiëntie aan bij de paus om die voor zijn zaak te winnen. Hij deed ook een beroep op generaal De Gaulle om zich bij hem aan te sluiten. Hij verloor zich verder in complot-theorieën, die weinig met de realiteit te maken

‘Een eigen politieke partij om die verraders- en dievenbende in Parijs mores te leren was de oplossing, meende Poujade’

hadden. De Amerikanen, meende hij, waren uit op de onafhankelijkheid van Algerije om de grote olie- en gasvoorraden in de Sahara te kunnen inpikken.

Velen in Frankrijk hadden in Poujade een soort fascistische dictator in wording gezien, die à la Mussolini met een mars op Parijs de macht zou kunnen grijpen. Zijn optreden werkte echter op de lachspieren. Poujade kreeg de bijnaam *Poujadolf* (van Adolf Hitler) wat zijn falen als politiek leider duidelijk maakte.

Comeback

Ruim twee jaar na Poujades intrede in de politiek was de chaos in Frankrijk compleet. De strijd om Algeriës onafhankelijkheid, die Mendès France had proberen te voorkomen door onderhandelingen met de onafhankelijkheidsbeweging te beginnen, verhevigde. In mei 1956 kwam het Franse leger in Algerije in opstand en de roep om een sterke man bracht generaal De Gaulle aan de macht. Hij schafte de zwakke Vierde Republiek af en leidde vervolgens het land aan het hoofd van zijn gaullistische partij.

Poujade, wiens partij toen al grotendeels uiteengevallen was, steunde De Gaulle. Van de Union werd bij de verkiezingen van 1958 niemand herkozen. Poujade bleef hoofd van de UDCA en trachtte enkele malen tevergeefs een politieke comeback te maken. De laatste keer was in 1979 toen zijn organisatie meedeed met de Europese verkiezingen.

Bij verkiezingen in 1981 en 1984 steunde hij de socialist François Mitterand. Van zijn vroegere aanhanger Jean-Marie Le Pen, die actief was met zijn extreemrechtse Front National, wilde hij niets weten. In 1984 benoemde Mitterand hem tot lid van een sociaaleconomische raad. Daar pleitte hij voor het invoeren van biobrandstoffen voor auto's. Niet zozeer uit zorg voor het milieu, maar omdat zonnebloemolie uit Zuid-Frankrijk als bijmenging werd gebruikt. Hij keerde terug naar zijn geboorteplaats Saint-Céré en overleed daar in augustus 2003, vijfenzeventig jaar oud. Vriend en vijand waren het erover eens dat het slechter met hem had kunnen aflopen.

Poujades erfenis

Het *poujadisme*, zoals de denkbeelden en het optreden van Poujade vaak worden genoemd, was in feite niet meer dan een politiek strovuur. Toch duikt de term regelmatig op, wanneer een politieke beweging actief wordt die pretendeert het gewone volk te vertegenwoordigen en die oproept de strijd aan te binden met de elites in de hoofdstad.

In Nederland werd bij het optreden in de jaren zestig van Boer Koekoek en zijn Boerenpartij, die de door de schaalvergroting van de landbouw in het nauw geraakte kleine boeren vertegenwoor-

digde, regelmatig verwezen naar Poujade. Het Front National van Jean-Marie Le Pen werd in Frankrijk natuurlijk vaak in verband gebracht met het poujadisme. Leider Le Pen brak in 1957 met Poujade, was eerst nog actief voor een kleine conservatieve partij, maar met het Front National zat hij toch weer grotendeels op de koers van zijn politieke leermeester. Het Front Nationaal roept nu namens het volk vooral om op te treden tegen de islam. De tegenwoordig door zijn dochter Marine Le Pen aangevoerde partij mag zich verheugen op veel gelijkgezinde partijen in Europa, zoals in Nederland de Partij voor de Vrijheid van Geert Wilders. In Vlaanderen, Duitsland, Italië en Oostenrijk zijn eveneens soortgelijke organisaties actief.

Al deze gevarieerde populistische partijen kregen een sterke stimulans door de verkiezing van Donald Trump als president van de Verenigde Staten. Hij keek goed naar het succes van de nogal eens poujadistisch genoemde Tea Party binnen de Republikeinse Partij, die de strijd tegen te hoge belastingen en de 'klik' in Washington (lees: Democraten en Republikeinen) als voornaamste programmapunten had.

Zo heeft hij ook de verkiezingen aangepakt. Los van en gedeeltelijk tegen het Republikeinse establishment en als spreekbuis van de gewone man in de provincie die belasting mag betalen om de elite in de hoofdstad zijn goede leventje te laten leiden. Zondebokken zijn de islam, die de veiligheid bedreigt, en de verre en nabije buitenlanden, die de Amerikaanse economie plunderen voor hun eigen voordeel.

Aanvoerder van het populisme Pierre Poujade had het niet beter kunnen doen. ■

Jean-Marie en Marine Le Pen in het Europees Parlement in Brussel. Foto: Claude Truong-Ngoc/Wiki-media Commons.

Verder lezen

Dominique Borne, *Petits bourgeois en revolte?* (Parijs 1977).

Romain Souillac, *Le Mouvement Poujade* (Parijs 2007).

Douglas Johnson, Pierre Poujade, overlijdensbericht, *The Guardian*, 28 augustus 2003. Te lezen via tiny.cc/K3PPG.

Filmpjes

Op internet zijn filmpjes te bekijken van verkiezingsbijeenkomsten met Pierre Poujade (zonder geluid). Zie tiny.cc/K3PPF.